

a Magyar Nyelvnek nemcsak rendszeres olvasója, hanem szorgalmas szerzője is volt. Természetes, hogy a Társaság több alkalommal is kitüntette: elnyerte a Csűry Bálint-émlékérmet, a Pais Dezső-émlékérmet és -díjat és a Társaságtól adható legrangosabb elismerést, a Révai Miklós-díjat is. Az elismeréseknek nagyon örült. De szívéhez különösen is közel állt a szülővárostól kapott kitüntetés, hogy Orosháza díszpolgárává választotta őt.

Nehéz elhinnem, hogy már hiába kopogok egyetemi szobája ajtaján, s hogy hiába várnám, hogy ő kopogjon be hozzám. Ezért örülök most különösen is annak – s hálás vagyok neki érte –, hogy súlyos állapotában is lehetővé tette a vele való interjú-készítést: lakásán sok mindenről beszélgettünk. Nemcsak a diktafon, ő is állta a sarat. Olyan szellemi összpontosítással válaszolt kérdéseimre, hogy meglepetésemben bizakodóvá lettem: talán mégis van még remény? De csak magamat biztató önámítás volt ez, most már tudom. Tudom azonban azt is, hogy a mi emlékezetünkben ő mindvégig megmarad. Mert olyan ember volt, aki puritán személyiségével, segítőkészségével, szerénységével, szorgalmával, közösségi felelősségtudatával példát mutatott. Mindig lehetett számítani rá.

Mit mondhatunk most, a búcsú szomorú órájában? Köszönjük neki mindazt, amit a tudománynak, az oktatásnak, a tanítványoknak és nekünk, pályatársainak s barátainak adott.

Kedves Miska! Isten Veled, nyugodj békében!

KISS JENŐ

Gallasy Magdolna 70 éves*

Kedves társasági együtt-ünneplők, kedves Magdi! Az ógörögök két fajta időfogalmat különböztettek meg: számon tartották az egymás utáni történések, események, leírására szolgáló időt, a „folyó” időt, az órával mérhető, amit *kronosz*-nak (*Χρόνος*) nevezték, s elválasztották azt a *kairosz*-tól (*καιρός*), amelyet viszont már sokkal nehezebb definiálni. Utóbbit szokták ’megfelelő, helyes, alkalmas pillanatnak’ mondani, de olvastam már ’kegyelmi, szent időnek’ is, mindenképpen ez a ’fontos idő’, a ’belső idő’ (persze nem az aspektusi értelemben). Hogy kinek mit takar ez a fogalom, az nyilván a szó használójától is függ. Bennünket ugyan most a kronosz, a mennyiségi idő hozott össze, mert jobb híján ezzel mérik az ember idejét születésétől kezdve, és ez most Gallasy Magdi esetében bizonyos mérföldkőhöz érkezett. De ennek a kairosz, a fontos idő szempontjából nem nagy a jelentősége. Hogy ezt a költők is így gondolták, arra jó néhány irodalmi példát lehetne hozni.

Ha az ember életében általában a minőségi idő után nézünk, mindenképpen az alkotást keressük – a láthatót és láthatatlant egyaránt. Megragadni kívülről persze csak a láthatót lehet. Mielőtt azonban ünnepeltünk kézzelfogható eredményű alkotómunkájának szentelünk némi figyelmet, okvetlenül fel kell idéznem egy vele (és még más itt jelenlevőkkel) közösen megélt kairoszt. Márcsak azért is, mert ez a mindegyikünk számára kitörőhöz hasonlóan fontos időszak egészen biztosan egyaránt befolyásolta Magdi pályafutását nyelvészként – és tartását emberként. A TESz.-ben eltöltött időről van szó, amelynek néhány éve alatt különlegesnek mondható dolgok történtek velünk: először is megkaptuk egy igazi közösség ajándékát; aztán Benkő tanár úr megértette velünk barátságos szigo-

* Elhangzott a Magyar Nyelvtudományi Társaság 2013. november 5-i ülésén.

rával (meg persze az egyéniségével), hogy „alkotás közben nem lehetséges a köntörfalazás”¹ mindehhez pedig Czeglédy Kati fénylő optimizmusa és Kubinyi László sziporkázó ötletei olyan atmoszférát teremtettek, hogy szinte paradicsomi világban éltünk. Akár virtuálisan Leakatilea szigetén, ahol bogyólevet tapostunk, hogy tintánk (is) legyen a szócikkíráshoz, akár valóságosan a Szalay utcai épület 5. emeletén, ahol *agémias* zacskókat zörgettünk, turkáltunk a *mungóban*, zsilittel vakarva javítottuk három példányban a Kismagdi gépelte szócikkeket, *kodók* és *ékenyek* voltunk olykor, a szoros határidők miatt futva közlekedtünk a hosszú folyosón a könyvtárig, és a Nyelvatlasz kellemetlenül nyeklő, nagy kézíratos térképein alakváltozatokat keresgélünk. És: ez a néhány év volt az *alkalmas* idő arra is, hogy bevezesse az ünnepeket a nagy, sokszerzős, közös munkák szabályaiba, az alkalmazkodva önállóság kettős feszítésébe.

A TESz.-beli inaskodás, ahogy akkor nevezték „kislánykodás” után elkövetkezett a felnőtt kor. Ez a Magyar nyelv történeti nyelvtanának munkájával vette kezdetét, és benne Gallasy Magdolna két bonyolult, érzékeny megközelítésmódot kívánó területet kísért végig: a határozottsági és kommunikációbeli ismertségi kategóriáknak és azok nyelvi jelöléseinek történetét – a névelőzési rendszer kialakulásával és további históriájával; továbbá az indulatszók történetét. Példamutatóan körültekintők, mélyek és sok szempontúak ezek az elemzések, olyan emberéi, aki a kevés adat (olykor adattalanság) mögé tudta vetíteni az egykor volt/lehetett nyelvi valóságot, hitelesen sorakoztatva fel *közvetett* adatokat. Valószínűleg az indulatszónak a szöveg szerkezetében való vizsgálata vezethette át Gallasy Magdolnát a szövegtörténet területére. A következő közös munkában, a Magyar nyelvtörténet tankönyvben már ő a szövegtörténeti fejezetek szerzője (és az egyszerű mondatéi is, amit – így sejttem – áldozatosan magára vett). Az erények az előbb említettek. Ugyanezeket a fejezeteket készítette el a legújabb (még lappangó állapotú) közös tankönyv számára is.

Természetes, hogy az évek során tudományos publikációinak egy része is ezen történeti grammatikai témák körül forog. Ilyen tanulmánycímeket találunk: Prezentálás; A főtéma jelzése; Jelzős szerkezetek és a határozottság; Képek a viszonzszók szemléletéből; *the kegessegednek*; A személyes névmási jelzők ómagyar kori gyakoriságának okairól; Variáncsoportok, változáscsoport. Az *őneki, tehozzád* típusú variáns mint az ómagyar írásbeliségen belüli megoszlás egyik eleme; Ómagyar kori mondatnapi változások feltehető intonációs háttéréről; Az ómagyar írásbeliség két fő változatának eltérő szövegalkotási vonásairól; és így tovább. Bölcsészdoktori és kandidátusi disszertációjában is szófaj- és mondatnapi témákat dolgozott fel.

Ez tehát a nyelvtörténeti vonal. Ugyanakkor Gallasy Magdolnát kezdettől foglalkoztatta a nyelvtudomány jövőjének kérdése. (Amúgy – ha jól emlékszem még az ún. kislánykorunkból – nagyon szívesen olvasott sci-fit is.) 1972-ben folyt egy vita az akkori „Bokor” ülésein a nyelvtudomány lehetséges távlatairól, ahogy az akkori nyelvészek ezt látták. A kérdésekkel az ünnepeket ötven nyelvészt keresett meg, és faggatta őket a nyelvtudomány és benne szűkebb szakterületük jelenéről és jövőjéről, irányzatokról, hatásfokról, módszerekről, várható kutatási területekről. Ennek mintegy összefoglalása az ELTE Nyelvtudományi Dolgozatok 21. számaként 1976-ban megjelent Vita a nyelvtudomány jövőjéről című kötet – GALLASY MAGDOLNA szerkesztésében és bevezetőjével. Hogy a téma ma is

¹ Ennek és a szöveg végén levő idézetnek a forrása: Antoine de Saint-Exupéry, Citadella. Fordította: Pödör László. Szent István Társulat, Budapest. 1982. 76., ill. 25.

foglalkoztatja, arra az a bizonyíték, hogy mostanában, szűk 40 év múltán egy legutóbb megjelent recenziójában (A nyelvészetről – egyes szám első személyben II. kötetéről van szó) visszatér a kérdésre, összevetve a nyelv kutatásáról való gondolkodás akkori és mostani válaszait, azok viszonyát. De tulajdonképpen ebbe a sorba tartoznak a Jövőkutatási fogalomtár számára írt *Nyelvészeti futuroológia* és a *Nyelvtervezés* fogalom-meghatározások is.

Magdi bőven kivette a részét a nyelvi ismeretterjesztésből is, ami nem teljesen áldozat nélkül való tevékenység. A hetvenes években több mint fél évtizeden át vezetőségi tagja volt a TIT Magyar Nyelvi Választmányának. Ilyen minőségében kiadványokat szerkesztett és írt (pl. Korszakunk és anyanyelvünk. Nyelvi jelenségek ma és régen c. kiadvány – Nyelvi Füzetek 1977/1.), sok publikációja jelent meg napilapokban, hetilapokban, ismeretterjesztő periodikákban (Népszava, Magyar Nemzet, Élet és Tudomány, Édes Anyanyelvünk), és országszerte ismeretterjesztő előadásokat tartott iskolákban, gyárakban, kultúrházakban. A módszer, amit ezeken az előadásokon és ezekben a publikációkban alkalmazott, jellemző Magdira: a kiindulási pont egy a mindennapokból jól ismert, kézzelfogható (mert gyakori használatú vagy problematikus) nyelvhasználati jelenség, majd ehhez fűzte aztán hozzá, eköré rajzolta meg – jó pedagógus módjára – a nyelvtörténeti és/vagy rendszertani hátteret.

És akkor máris Gallasy t a n á r n ő h ő z értünk. A tanárságot magyar–orosz szakos diplomával egy VII. kerületi általános iskolában kezdte, itt tanított két évig. 1969 végétől nyugdíjazásáig viszont (meg egy kicsit azon túl is) az ELTE oktatója volt. Néhány év lektorátusi kitérő kivételével (mert – mint a publikációkból is látszik – a magyar mint idegen nyelv kérdésköre is foglalkoztatta) végig a Nyelvtörténeti Tanszéken. A hosszú idő alatt a tanszék minden oktatott tárgyában és oktatási formájában közreműködött a levelező oktatástól a doktori iskoláig, a szemináriumoktól az évfolyam-előadásig, szakdolgozatok és diákköri munkák vezetéséig. A cél mindig a szemléletformálás volt, az összefüggések megmutatása: „A változások jellege és összefüggései témát jelöltem meg, ezen belül a változások csoportjai, típusai mentén haladtam, és a különféle nyelvi részterületek meg nyelvtörténeti példáik ezekhez, a változások általánosabb jellemzőihez fűződtek. Hangtörténet, szó- és jelentéstörténet, mondat- és szövegtörténet sok helyen egybeért, összefüggött.” Az OKTV Magyar Nyelvi Bizottságának elnöki tevékenységéről pedig ezt írja: „remélem, módom volt alakítani [ti. a diákok] nyelvről való gondolkodásukat és szemléletüket, s a gyakorlati munkákon át a nyelvről való tudásukat alaposabbá tenni.”

Közös hallgatóinktól is tudom, hogy jó tanárnak tartották Gallasy tanárnőt. Ismerve igényességét, kész tények helyett valószínűleg inkább problémalátást, kíváncsiságot, szomjúságot ajándékozott annak, aki erre fogékony volt, nem keverte össze az utat a céllal. A tanári alkotás valódi határfoka viszont rejtőzködő természetű.

Mit kívánhatunk az ünnepeltnek? A k r o n o s z tekintetében azt, hogy (első lépésként) 10 év múlva ugyanígy, ugyanitt... Ebben a 10 évben minél több l é n y e g i időt, aminek érzékelésére az érettebb kor talán nyitottabbá tesz. És még valami jó dolgot Saint Exupéry szívéből és szájával: „jó dolog az, hogy a múlt időt ne úgy fogjuk fel, mint ami koptat és elveszejt [...], hanem valamit, amiben kiteljesedünk. Jó dolog az, ha az idő építő munkává válik.” Isten éltesse, Magdi!